

Kompetenskit för att jobba med nationella minoriteter i biblioteken

–en vidareutveckling av Regionbibliotek Stockholms koncept

Foto: Ägare Stiftelsen Gaaltje, Fotograf Sara Nordangård

Utbildningsmaterialet har kvalitetssäkrats genom
Region Jämtland Härjedalen, Regionbibliotek Stockholm,
Kungliga biblioteket, Samernas bibliotek i Jokkmokk, Romska
kulturcentret i Malmö och Judiska församlingen i Stockholm.

Syfte

Kompetenskittet ger arbetsgruppen möjlighet att öka sina kunskaper i frågor som handlar om nationella minoriteter och bibliotek. Området introduceras, relevanta begrepp förklaras och ni uppmuntras att fundera vidare kring frågor som kan uppstå i vardagen. Tanken är att inspirera och guida biblioteken till att bygga vidare på det som redan görs och utveckla verksamheten till att bli ännu mer inkluderande för Sveriges nationella minoriteter.

Förutsättningar

Inklusive förarbetet tar Kompetenskittet 3–4 timmar att tillgodogöra sig. 1–2 timmar beräknas för introduktion och förarbete och 2 timmar för gemensamt samtal i arbetsgruppen. Därefter kan du ta del av fördjupningar och praktiska tips i den utsträckning du önskar. Samtalet i arbetsgruppen handleds med fördel av en diskussionsledare. Regionbiblioteket bistår gärna med handledning/processledning vid genomförande.

Upplägg för kompetensutvecklingsinsats 3–4 timmar

Regionbibliotek Jämtland Härjedalen har, med Regionbibliotek Stockholms godkännande, vidareutvecklat det utbildningspaket som RB Stockholm tagit fram. Nuvarande upplägg består av fem delar där de tre första ingår i tidsplanen. De två sista erbjuder fördjupande och praktiska tips för utveckling av biblioteksverksamheten och eget lärande.

- **Introduktion** till nationella minoriteter, s.4–6. En kort text som svarar på frågor som: Vilka är minoriteterna? Vad säger lagarna? Vad är bibliotekens roll? Denna del är till för att ge alla i arbetslaget en grundkunskap inför fortsatt läsning och gemensamma diskussioner.
- **Eget förarbete**, s.7. Här får du tips på hemsidor att kolla in, videolänkar att titta på och texter att läsa för att få en större förståelse för de nationella minoriteterna.
- **Workshop i arbetsgruppen**, s.8–10. Tillsammans i arbetslaget avsätter ni tid för att diskutera tankar som dykt upp under förarbetet och för att fundera över hur verksamheten ser ut idag och hur den borde se ut framöver. Ni gör också en plan för det fortsatta arbetet. Regionbiblioteket erbjuder handledning om så önskas.
- **Verktyg och vidare läsning**, s.11–13. Efter workshopen finns möjlighet att läsa vidare och uppdatera dig om Sveriges nationella minoriteter. Det har tillkommit en rad publikationer och verktyglådor som guidar biblioteken i arbetet med att synliggöra och sprida kunskap samt skapa kontakt med de nationella minoritetsgrupperna.
- **Praktiska tips** till bibliotekspersonalen, s.14. Den avslutande delen innehåller ännu fler konkreta tips av direkt praktisk nytta för biblioteken och bibliotekarierna, till exempel var man finner olika typer av material.

Introduktion till nationella minoriteter

Sveriges fem erkända nationella minoriteter är sverigefinnar, tornedalingar, judar, romer och samer. Minoritetsspråken är finska, meänkieli, jiddisch, romska och samiska (samt alla varieteter av dessa språk). Samernas status som urfolk bekräftades i Sveriges riksdag 1977 men den svenska staten har inte ratificerat (godtagit) FN:s ILO konvention nr 169 om urfolks rättigheter.

Vad säger lagarna om bibliotekens roll och ansvar?

Biblioteken har ett ansvar som grundar sig i lagstiftningen om nationella minoriteter, som bland annat återfinns i:

minoritetslagen, språklagen, bibliotekslagen och skollagen. Även **barnkonventionen**, som antagits som lag i Sverige från 1 januari 2020, tar upp särskilda rättigheter för barn som tillhör nationella minoriteter och urfolk.

Bakgrunden till Sveriges minoritetspolitik är Europarådets arbete med mänskliga rättigheter och minoritetsfrågor. 1995 infördes en ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Konventionen godtogs av Sverige år 2000 och innebar ett erkännande och synliggörande av Sveriges fem nationella minoriteter. Minoritetspolitiken är rättighetsbaserad och erkänner minoriteterna och språken som en del av svensk kultur.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk beslutades av riksdagen 2009 och trädde i kraft 1 januari 2010. Den 1 januari 2019 förstärktes minoritetslagstiftningen ytterligare.

Ett minoritetsspråk är ett språk som talats under flera generationer och där språkgruppen själv önskar status som minoritetsspråk. Sverige har gjort bedömningen att samiska, finska och meänkieli uppfyller kravet på historisk geografisk anknytning och de språken har därför särskilt starka rättigheter inom så kallade förvaltningsområden. Jiddisch och romani chib har även de funnits länge i Sverige men bedöms som territoriellt obundna språk och saknar de förstärkta rättigheter som erbjuds via förvaltningsområden.

I kommuner och regioner som ingår i förvaltningsområdena har medborgarna rätt att använda minoritetsspråket i muntlig och skriftlig kontakt med myndigheter och domstolar. Observera att alla offentliga organ är skyldiga att informera både på svenska och minoritetsspråk om nationella minoriteters språkliga rättigheter oavsett om myndigheten tillhör ett förvaltningsområde eller inte!

Minoritetspolitik och minoritetsfrågor handlar om att i samråd med de nationella minoriteterna motverka diskriminering och utsatthet, stärka minoriteters egenmakt och inflytande och främja bevarandet av de nationella minoritetsspråken och kulturell identitet. Sverige använder sig av självidentifikationsprincipen som innebär att varje individ själv avgör om den vill tillhöra någon eller några av de nationella minoriteterna. Kulturrådet skriver följande om denna princip (*Kulturverksamhetens främjande av nationella minoriteters kultur*, Kulturrådet 2015):

Det är inte det allmännas roll att avgöra vem som har tillhörighet till en nationell minoritet. Det är heller inte det allmännas roll att definiera vad som utgör exempelvis samisk eller romsk kultur. Det är i strikt mening något som inte låter sig göras utan att riskera att medföra en statisk kultursyn. Tolkningsföretädet måste ligga hos de nationella minoriteterna, som är långt ifrån homogena grupper.

3, 4, 5 och 19 § i minoritetslagen är allmänna bestämmelser som förstärkts i den nya lagstiftningen från 2019. Paragraf 3, 4 och 5 har direkt inverkan på biblioteken och handlar om ett ansvar att informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter (3), att främja de nationella minoriteternas utveckling av sin kultur, särskilt barns kultur och användning av det egna minoritetsspråket (4) samt att ge de nationella minoriteterna inflytande genom strukturerad dialog, särskilt främja barns och ungas inflytande och att anta mål och riktlinjer för minoritetsarbetet (5).

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

År 2009 fick Sverige en **språklag**. Genom den tar Sverige ansvar för att de nationella minoritetsspråken ska leva vidare. Där slås fast att svenska är huvudspråk och att Sverige är ett mångspråkigt land med sex nationella språk, varav fem minoritetsspråk. Rätten till teckenspråk, klarspråk och modersmål anges också. De som bedriver offentlig verksamhet har ett särskilt ansvar att aktivt skydda och främja de nationella minoritetsspråken. De som talar dessa språk har särskilda rättigheter och språken ska synliggöras.

8 § anger att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

14 § beskriver hur det allmänna i övrigt ska möjliggöra de nationella minoriteternas inläring, utveckling och användning av sitt minoritetsspråk. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt, vilket också stöds genom **barnkonventionen** (artikel 17 och 30).

Språklag (2009:600)

I **bibliotekslagens** ändamålsparagraf förtydligas att biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. Enligt den femte paragrafen ska biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna. Bibliotekslagen skriver inte fram exakt vad biblioteken förväntas göra men det handlar om hela verksamheten. Ordalydelsen i paragraf fem, ”bland annat genom att erbjuda litteratur...” innebär att det inte räcker med att erbjuda böcker eller media på nationella minoritetsspråk. Det krävs aktiv handling, relationsskapande och samråd för att säkerställa att minoriteters rättigheter tas tillvara.

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamheten ska finnas tillgänglig för alla.

5 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt de nationella minoriteterna och personer som har annat modersmål än svenska, bland annat genom att erbjuda litteratur på

1. de nationella minoritetsspråken,
2. andra språk än de nationella minoritetsspråken och svenska,
3. lättläst svenska

Bibliotekslagen och språklagen (minoritetslagen till viss del) är så kallade ramlagar som anger övergripande principer och riktlinjer. Det finns därför möjlighet att själv utforma lösningar för att nå målen. Minoritetslagen är rättighetsbaserad och klargör minoriteters rättigheter, inte behov. Det är en viktig skillnad.

Biblioteken är del av det offentliga och har en viktig roll att spela i dubbel bemärkelse. Dels genom att i sin verksamhet värna minoritetsspråken och att i samråd främja minoriteters möjlighet att använda och utveckla sitt språk och sin kulturella identitet, dels genom synliggörande av nationella minoriteter och minoritetsspråk. Bibliotekens arbete kan alltså på flera sätt bidra till ett mer demokratiskt samhälle där de nationella minoriteterna ges möjlighet och makt att delta och påverka samhället på sina villkor.

I rapporten *Biblioteken och de nationella minoritetsspråken. En lägesbeskrivning* (Kungliga biblioteket 2018) identifieras tre utvecklingsområden i arbetet med nationella minoriteter:

- Synliggöra oavsett efterfrågan
- Samverka kring medier och aktiviteter
- Prioritera barnen

I **skollagen** regleras rätten till modersmålsundervisning i nationella minoritetsspråk, i grundskolan. Genom den förstärkta minoritetslagstiftningen 2019 har även förändringar i skollagen gjorts och rätten till förskola på minoritetsspråken finska, meänkieli och samiska i förvaltningsområdena har lagts till. Förskolans betydelse för språkens revitalisering uppmärksammas och stärks. Läs mer i skollagens kapitel 8 (förskola på nationella minoritetsspråk), kapitel 10 (rätten till modersmålsundervisning i nationellt minoritetsspråk) och kapitel 25 (annan pedagogisk verksamhet).

Snabba fakta

Sverigefinnar

- Minoritetsspråket är finska.
- Sverigefinnar är en svensk minoritetsgrupp som vanligen uppskattas till drygt 600 000 personer.
- Många bor i Stockholm–Mälardalen.
- Sverigefinnarnas dag firas 24 februari.

Tornedalingar

- Minoritetsspråket är meänkieli (tidigare benämnt tornedalsfinska) med minst tre varieteter; tornedalsvarieteten, gällivarevarieteten och lannankieli.
- Meänkieli talas främst i Norrbotten men också i andra delar av landet.
- Antalet talare brukar uppskattas till cirka 70 000.
- Tornedalingarnas dag firas 15 juli.

Romer

- Minoritetsspråket är romska (romani chib) som består av olika varieteter exempelvis kale, lovari, gurbeti, svensk romani (resanderomani), kaldaras, arli, romungri och andra.
- Omkring 50 000 - 100 000 romer beräknas leva i Sverige och är bosatta över hela landet.
- Målet för regeringens strategi för romsk inkludering (2012-2032) är att: Den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som en som inte är rom.
- Romska internationella dagen firas 8 april.

Samer

- Minoritetsspråket är samiska med en rad varieteter bland andra nordsamiska, sydsamiska, lulesamiska, pitesamiska och umesamiska. 85 procent av de som talar samiska talar nordsamiska.
- Enligt en beräkning från 1970-talet fanns ca 20 000 samer i Sverige. Numera tror ledande forskare att samerna är tre gånger så många, eller fler, i Sverige. Mindre än hälften kan tala samiska.
- Sápmi/Saepmie är samernas land och folk. I hela Saepmie uppskattas antalet samer till: 20 000–40 000 i Sverige, 50 000–65 000 i Norge, 8000 i Finland och 2000 i Ryssland.
- Samernas nationaldag firas 6 februari.

Den judiska minoriteten har en stark skrift- och bokkultur. Som symbol har vi därför valt "Alef", den första bokstaven i det hebreiska alfabetet.

Judar

- Minoritetsspråket är jiddisch.
- Omkring 25 000 judar beräknas leva i Sverige.
- Omkring 4000 svenskar talar och förstår idag jiddisch i olika utsträckning.
- För många jiddischtalande i Sverige är det inte förstaspråk, men starkt förknippat med familjeliv och judisk kultur. Det används bland släkt och vänner och i samband med förenings- och kulturaktiviteter.
- Det judiska nyåret, Rosh hashana, firas på första och andra dagen av den judiska månaden tishri, det vill säga i september eller oktober.

Kommentar

Folkräkningar på etnisk grund görs inte i Sverige och därför är alla siffror ungefärliga. Siffrorna kommer från minoritet.se och samer.se.

Eget förarbete

- Läs igenom Kulturrådets informationsblad om nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk i Sverige. <https://www.bokstart.se/globalassets/lara-och-gora/nationella-minoriteter-och-minoritetssprak-i-sverige.pdf>

- Bilda dig en uppfattning om allt som finns att ta del av i Kulturrådets katalog *Litteratur på de fem nationella minoritetsspråken* (2020). Här finns det mesta samlat! Se även bilagan med ett urval av litteratur på minoritetsspråk. <https://www.kulturradet.se/publikationer/litteratur-pa-de-fem-nationella-minoritetsspraken/>

- Se Kungliga Bibliotekets film om nationella minoritetsspråk på biblioteken (ca 6min). <https://www.youtube.com/watch?v=mv2aksTX0o4>

- Minoritet.se är en webbplats för de nationella minoriteterna och här finns information om samtliga fem nationella minoriteter och minoritetsspråk. Browsa runt och upptäck vilka resurser som finns där. <https://www.minoritet.se>

- Filminstitutet har i uppdrag att främja tillgången på film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken. Se deras film om vilka minoriteterna är och om filmens möjligheter. <https://www.filminstitutet.se/sv/om-oss/vart-uppdrag/nationella-minoriteter/>

- Länsstyrelsen i Stockholm och Sametinget har ansvaret att följa upp minoritetspolitiken. Kika in på deras webbsidor. <https://sametinget.se>
<https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/social-hallbarhet/manskliga-rattigheter-och-demokrati/nationella-minoriteter-och-minoritetssprak.html>

- Upptäck allt vad UR har att erbjuda om nationella minoriteter i form av olika program och utbildningsmaterial som artiklar, filmer och poddar. Se även UR Plays utbud (klicka på länken, välj UR Play och språk för att få en samlad bild). <https://www.so-rummet.se/content/program-fran-ur-om-sveriges-nationella-minoriteter>
<https://kontakt.ur.se/guide/nationella-minoriteter>

- Lär dig mer om nationella minoriteters rättigheter genom att läsa första kapitlet (s. 7–21) i rapporten *Nationella minoriteters rättigheter—en handbok för kommuner och regioner* (Länsstyrelsen i Stockholm, 2019). I kapitel 3 finns bland annat information om webbplatser, översättning, tolkar, minoritetsstidningar och minoritetsmedia. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/publikationer/2019/nationella-minoriteters-rattigheter--handbok-for-kommuner-och-regioner.html>

Workshop i arbetsgruppen

Inledande samtal

Kort runda:

Reflektera kring förarbetet. Vad hittade du? Vad kände du till och vad var nytt?

Uppsamling:

Fundera på hur ni jobbat med nationella minoriteter genom åren.
Hur har nationella minoriteter synliggjorts i verksamheten?
Vad har funkade bra? Vad har funkade mindre bra?

Case nationella minoritetsspråk —hur skulle du/ni göra?

Sitt i mindre grupper och fundera över hur du/ni skulle agera i följande situationer:

a. Du noterar att flera barn i en eller flera av förskolegrupperna som besöker biblioteket är flerspråkiga och kan både svenska och romani chib. Ingen av pedagogerna som medföljer barnen har dock frågat om material/medier på romani chib. Hur agerar du?

b. Förintelsens minnesdag är snart och ditt bibliotek vill uppmärksamma detta. I ditt lokalsamhälle finns det grupper som starkt uttrycker att Förintelsen inte existerat på det sätt som den faktiskt har. Hur kan biblioteket arbeta tillsammans med civil- och lokalsamhälle för att uppmärksamma minnesdagen?

c. Din kommun är inte finskt förvaltningsområde men du vet att det finns en stor grupp i lokalsamhället som på ett eller annat sätt har anknytning till språket (en del kanske pratar finska, andra kanske inte fått den möjligheten). Din chef har gett dig ok att arbeta med målgruppen. Hur tar du dig an uppdraget?

d. Du håller i en bokcirkel för barn i yngre tonåren och ni har precis läst Ann-Helén Laestadius SMS från Soppero. Hur arbetar du med boksamtal utifrån boken?

e. Du noterar att de fåtal böcker på och om de nationella minoritetsspråken som ditt bibliotek har inte lånas särskilt mycket. De är dessutom inte särskilt aktuella. När du ber din chef om resurser för att uppdatera bestånden får du till svar: ”Vi har inga sådana låntagare, dom finns inte här i kommunen.” Vad svarar du din chef?

f. Biblioteket har i uppgift att öka sitt samarbete med föreningslivet. Det visar sig att en förening i egen regi bland annat har en bokcirkel för unga vuxna och en konversationscirkel i ”öva din meänkieli”. Du ser samarbetsmöjligheter men hur går du till väga?

g. Regelbundet anordnas i kommunen samråd med representanter från nationella minoriteter och urfolket samer. Du blir ombedd att vara med på ett möte och presentera biblioteket samt undersöka vilka behov och önskemål som finns kring bibliotek, litteratur och aktiviteter. Hur gör du det?

Nästa steg

Samtal om er verksamhet. Ta gärna hjälp av exemplen på nästa sida.

a. Bikupa 3 minuter: Vilket är nästa steg i er biblioteksverksamhet kring nationella minoriteter? Vad ska ni/du göra och hur (på kort och på lång sikt)? Vilka inkluderas i arbetet och hur?

b. Samtal i storgrupp: Vad pratade ni om i bikuporna?

c. Skriv en sammanfattning utifrån följande matris:

På kort sikt	Vad vi behöver	Samarbetsmöjligheter	Deadline	Ansvarig

På lång sikt	Vad vi behöver	Samarbetsmöjligheter	Deadline	Ansvarig

Exempel på saker att jobba med

- Undersök lokalsamhället. Kan ni exempelvis försöka ta reda på vilka eventuella föreningar (med anknytning och intressen till minoritetskultur) som finns?
- På vilket sätt kan de lokala skolornas minoritetsspråklärare vara till hjälp? Finns det samordnare? Brobyggare? Andra ni kan samverka med?
- Identifiera vem/vilka på biblioteket som arbetar med nationella minoriteter. Se över vad som står i biblioteksplanen och andra styrdokument om nationella minoriteter.
- Genomför interna kunskapshöjande insatser.
- Uppmärksamma nationella minoriteters högtidsdagar och minnesdagar i såväl fysiska som digitala rum.
- Fundera över hur ni kan lyfta fram nationella minoriteter på bibliotekets webbsida och i biblioteksrummet.
- Inventera bibliotekets fysiska och digitala resurser om nationella minoriteter.
- Var i biblioteket placeras böcker på minoritetsspråken? Är de synliga? Är de lätta att hitta? Har biblioteket möjlighet att skylta bokhyllorna både på svenska och på minoritetsspråk? Reflektera vidare över hur minoritetsspråk synliggörs eller osynliggörs i era biblioteksrum med hjälp av Språkrådets rapport (2019) *Svenskan är den fasta inredningen*
<https://www.isof.se/lar-dig-mer/publikationer/publikationer/2019-12-06-svenskan-ar-den-fasta-inredningen>
- Belys hur dessa områden kan bli en del av de aktiviteter och program som redan genomförs på biblioteket.
- Jobba tillsammans med minoritetsgrupperna, öppna upp och lägg grunden för egenmakt.
- Våga prova!

Verktyg och vidare läsning

För dig som vill veta mer om Sveriges nationella minoriteter romer, judar, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer. Här bygger du på dina kunskaper och får verktyg att använda i arbetet.

Rapporter och information

De nationella minoriteterna och biblioteken. Judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samer. Lagar konventioner och minoritetspolitik. (Kungliga biblioteket 2020)

Sammanfattar vad biblioteken behöver känna till om lagar och konventioner som berör nationella minoriteter.

OBS Verkttygslådan s.39–40. Se även s.48–49 för en sammanfattning av Språkrådets rapport *Svenskan är den fasta inredningen* (2020), om språks synlighet respektive osynlighet på folkbibliotek och vårdcentraler.

<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2020-02-05-lagar-konventioner-och-minoritetspolitik-i-rapport.html>

Biblioteken och de nationella minoritetsspråken. En lägesbeskrivning. (Kungliga biblioteket 2018)

En undersökning av folkbiblioteken visar att helheten i Bibliotekslagens paragraf fem inte är uppfylld. En viktig del är att minoriteten ska vara synlig för majoriteten. Det insamlade materialet visar att biblioteken i dagsläget (generellt) inte bidrar till det allmänna synliggörandet av minoriteter och minoritetsspråk. Synliggörandet är väldigt ojämnt och ser mycket olika ut över landet. Här kan du läsa en kort sammanfattning av undersökningen och ladda ned den.

<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2018-02-26-biblioteken-och-de-nationella-minoritetspraken--en-lagesbeskrivning.html>

Varför så svårt? Om nationella minoritetsspråk på kommunala bibliotek (Cecilia Brisander och Elisabet Rundqvist, Kungliga biblioteket).

Rapporten undersöker, analyserar och sätter fingret på varför biblioteken tycker att nationella minoriteter är svårt. Dels kan det handla om bibliotekens behovsstyrda arbete. För att nå de nationella minoriteterna behövs andra arbetssätt; skapa kontakter, relationer och utveckla samråd (s.10–11). Absolut viktigast för att arbetet ska bli framgångsrikt och hållbart, det vill säga mer än punktinsatser, är att det finns ett formulerat uppdrag och en stark vilja hos ledningen att jobba med detta. Det är inte tillräckligt att enskilda bibliotek eller bibliotekarier engagerar sig utan det behöver finnas en genomtänkt strategi på kommunal och regional nivå (se s.12).

<https://www.biblioteksfor.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2018/08/varfor-sa-svart-brisander-rundqvist.pdf>

Många sätt att vara människa på. Folkbibliotek och nationella minoriteter. (Stockholms läns landsting, Cecilia Brisander, 2018).

Skriften beskriver bibliotekens uppdrag och ger exempel på hur biblioteken konkret kan jobba med nationella minoriteter.

http://regionbiblioteket.se/wp-content/uploads/2018/08/Minoriteter_CeciliaBrisanderWEBB.pdf

Bibliotek i samspel med lokalsamhället. (Regionbibliotek Stockholms skriftserie nr 20, 2017)

Beskriver, ger exempel på och inspirerar till bibliotekens samverkan med lokalsamhället.

<http://regionbiblioteket.se/publicerat/bibliotek-i-samspel-med-lokalsamhallet/>

Språklagen i praktiken –riktlinjer för tillämpningen av språklagen. (Språkrådet 2012)

Sverige har sedan 2009 en språklag. På s.16–23 beskrivs närmare vad lagen innebär relaterat till de nationella minoritetsspråken. Exempel presenteras och varje avsnitt avslutas med en checklista med förslag på konkreta åtgärder.

<https://www.isof.se/stod-och-sprakrad/vagledningar/spraklagen-i-praktiken>

Vägledningen för språklig information –praktiska riktlinjer för flerspråkiga webbplatser. (Språkrådet 2011) Alla offentliga organ, inklusive biblioteken, är skyldiga att ge information på de nationella minoritetsspråken. Se s.13–19 för praktiska råd som gäller alla informationskanaler men med särskilt fokus på webben.

<https://www.isof.se/download/18.1bc6136f1422723e4bf739e/1529494022860/Flerspr%C3%A5kig-v%C3%A4gledning2012.pdf>

Institutet för språk och folkminnen (isof) är en myndighet med uppdrag att överblicka och främja alla språk i Sverige. I Sverige talas och skrivs ca 200 språk och den svenska språk-

politiken säger att alla ska ha rätt till sitt språk. Isof har genom Språkrådet, en avdelning för språkvård, ett särskilt ansvar för att arbeta med finska, romska, jiddisch, meänkieli och svenskt teckenspråk. Här kan du läsa mer om deras arbete.

<https://www.isof.se/sprak/minoritetssprak/om-minoritetssprak.html>

En läsapp med litteratur på Sveriges nationella minoritetsspråk är på gång (pågående projekt, Kulturrådet). Bakgrunden är att det saknas e-böcker på nationella minoritetsspråk. Ett första mål är att fylla appen med 25 romska respektive 25 samiska titlar, med fem böcker på varje varietet. Läget ser bra ut för sydsamiska men svårare för andra samiska varieteter. Lansering planeras till slutet av 2020. Osäkert vad som sker därefter (avhängigt fortsatt finansiering).

<https://www.kb.se/samverkan-och-utveckling/nytt-fran-kb/nyheter-samverkan-och-utveckling/2020-01-23-lasapp-med-litteratur-pa-sveriges-nationella-minoritetssprak.html>

I april 2018 invigdes *minnesmärken för romska platser i Skåne*, ett unikt projekt. Här finner du tidningsartikel och nyhetsinslag om projektet <https://www.rkcmalmo.se/page/romska-platser/> och information om dess bakgrund och betydelse.

<http://www.regionmuseet.se/om-museet/press/pressmeddelande/2018-04-10-invigning-av-minnesmarken-for-romska-platser.html>

Minoritet.se har lanserat en verktygslåda för minoritetsbaserat arbete med syfte att både inspirera och ge konkreta verktyg och metoder.

<https://www.minoritet.se/5135>

Bibliotek

I Sverige finns bibliotek som är specialiserade på nationella minoriteter och nationella minoritetsspråk. Gå gärna in på respektive biblioteks hemsida och läs mer. Där får du både djupare kunskaper och praktiska tips. En utmärkt översikt och beskrivning av samtliga bibliotek finns på s.20–21 i rapporten *Litteratur på de fem nationella minoritetsspråken* (Statens kulturråd 2020).

Finlandsinstitutets bibliotek (finska)

<http://www.finlandsinstitutet.se/sv/biblioteket/>

Judiska biblioteket (jiddisch)

<https://jfst.se/fler-tjaenster/bibliotek-bokutlaan/>

Nordkalottens kultur och forskningscentrum (meänkieli)

http://nkfc.overtornea.se/?page_id=5

Samernas bibliotek (samiska)

<https://www.sametinget.se/1469>

Romska kulturcentret i Malmös bibliotek (romska)

<https://www.rkcmalmo.se/bibliotek/>

Strategier, fakta och inköpsvägar

Nationella minoriteter och urfolket samer. Strategier, fakta och inköpsvägar. Powerpoint från Regionbibliotek Norrbotten (2018) med fakta om nationella minoriteter och information om inköpsvägar med mera. Norrbottensiskt fokus men användbart för alla.

<https://www.norrbotten.se/publika/ku/nblb/Bibliotek%202013/pptink%C3%B6psv%C3%A4gar%20nationella%20minoriteter.pdf>

Álguuoálmátjij Girjjievuarkká – Folkebibliotek för urfolk är ett projekt som syftar till att undersöka hur folkbibliotek i Sverige kan skapa tillit och stärkta relationer till urfolket samer. Projektledaren Hanna Karolina Schimmer har sammanställt en folder, *Att finna stigarna*, för att ge bibliotekspersonal en grundläggande ingång till omvärldsbevakning och inköpsvägar till samisk litteratur.

<https://tinyurl.com/yygxdl8t>

Barn och unga

Löpa linan ut. Bibliotekschefens strategiska modell för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter. (Biblioteksutveckling Sörmland, Regionbibliotek Östergötland, Kultur Gävleborg Region Gävleborg, Biblioteksutveckling Region Örebro län, 2019). Beskriver barnkonventionen kopplat till biblioteksverksamhet.

https://regionsormland.se/siteassets/kultur/biblioteksutveckling/lopa_linan_ut.pdf

Kulturrådets *Bokstartssatsning* har tagit fram ett kunskapspaket med tre artiklar och tre filmer som ger en bakgrund till området nationella minoriteter och minoritetsspråk, med tips på hur barns språkutveckling kan stödjas.

<https://www.bokstart.se/lara/kunskapspaket/att-framja-nationella-minoritetssprak/>

Filminstitutet har i uppdrag att främja tillgången på film för barn och unga på de nationella minoritetsspråken. Se deras

film om vilka minoriteterna är och om filmens möjligheter.
<https://www.filminstitutet.se/sv/om-oss/vart-uppdrag/nationella-minoriteter/>

Se också *Filmpedagogiskt paket* med filmtips om nationella minoriteter och handledning för undervisning.

<https://www.filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/filmpedagogik/nationella-minoriteter/>

Sveriges nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk. Ett läromedel från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen. (Isof 2019)

Språkrådet har tagit fram ett läromedel anpassat för gymnasieskolan med fördjupningar av varje minoritet och minoritetsspråk. Ladda ned hela eller de minoritetsspråk du är intresserad av att lära dig mer om. Introduktionen ”De nationella minoritetsspråken” förklarar och ger baskunskaper om majoritetsspråk, minoritetsspråk och nationella minoritetsspråk i Sverige.

<https://www.isof.se/om-oss/for-dig-i-skolan/laromedel-nationella-minoritetssprak/sveriges-nationella-minoritetssprak-och-svenskt-teckensprak/ladda-ner-laromedel.html>

Det finns även läromedel för alla årskurser samlade för respektive nationellt minoritetsspråk och svenskt teckenspråk.

<https://www.isof.se/om-oss/for-dig-i-skolan/laromedel-nationella-minoritetssprak.html>

Skolverket har tagit fram *undervisningsmaterial* om de nationella minoriteterna i förskola, förskoleklass och skola, inklusive en *introduktionsfilm på ca 3 min* på svenska, engelska och samtliga minoritetsspråk.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/material-for-att-undervisa-om-nationella-minoriteter>

Regionbibliotek Norrbotten har fått medel från Statens Kulturråd för att utveckla webbplatsen *Polarbibblo.se* till att inkludera nationella minoritetsspråk. Webbplatsen är under omarbetsning och beräknas vara klar 2021. Då ska tjänsterna finnas på svenska, samiska språk och meänkieli med dess varieteter, anpassat till barn mellan sex och tolv år. Ambitionen är att efterhand inkludera alla minoritetsspråk. Nya Polarbibblo kommer att vara en rikstäckande och tillgänglighetsanpassad webbplattform som fungerar som en kreativ arena för barn och unga som vill lära sig mer och utveckla sitt nationella minoritetsspråk och urfolkets språk samiska. Utbildningsmaterial för bibliotekspersonal kommer att finnas på Digiteket <https://digiteket.se/>.

<https://nll.se/sv/Kultur/Konst--och-kulturverksamhet/Bibliotek-i-Norrbotten/Regionbibliotek-Norrbotten/Nyhetsarkiv-Norrbottens-lansbibliotek/800-000-kronor-fran-KUR-till-Polarbibblose/>

<https://nll.se/sv/Kultur/Konst--och-kulturverksamhet/Bibliotek-i-Norrbotten/Regionbibliotek-Norrbotten/Projekt/Pagaende-projekt/Polarbibblo-centrum-for-barns-berattelser-och-skapande-pa-meankieli-samiska-sprak-och-svenska/>

Biblioteksrummet och biblioteksverksamheten

Svenska är den fasta inredningen – en undersökning om språkens synlighet i det offentliga rummet (Språkrådet 2019, Maria Belin & Jennie Spetz). En rapport om språklig representation i det offentliga rummet och hur flerspråkighet synliggörs (läs osynliggörs) i offentlig miljö i Sverige, med vårdcentraler och bibliotek som undersökta exempel. Rapporten innehåller många bilder från biblioteksmiljöer som kan användas som verktyg för reflektion och diskussion.

<https://isof.diva-portal.org/smash/get/diva2:1376192/FULLTEXT02.pdf>

Schyst bibliotek, (en) folder producerad av **Region Värmland** med tips till biblioteken om hur jobba och kommunicera jämställt, jämlikt och inkluderande för att uppfylla bibliotekens demokratiska uppdrag.

<http://schyst.se/schyst-bibliotek/ladda-ner-schyst-bibliotek/>

Utvecklingstrappa för ett interkulturellt bibliotek, framtagen 2017-08-21 av **interkulturnätverket för bibliotekspersonal i Värmland**.

Kontaktperson biblioteksutvecklare Frida Närman, regional biblioteksverksamhet, region Värmland.

<https://www.regionvarmland.se/globalassets/global/kultur/kulturutveckling/biblioteksutveckling/utvecklingstrappa-interkulturellt-bibliotek.pdf>

Praktiska tips till bibliotekspersonalen

Nedan får du mer handfasta tips på användbara länkar för biblioteksarbetet, som var du finner flaggor för minoriteters flaggdagar, skyltar och boktips på minoritetsspråken.

Flaggor och information om varje minoritets flaggdag.

<https://www.minoritet.se/friabilder>

Katalogbilagan *Litteraturlista med fokus på nationella minoriteter* innehåller ett urval av ny litteratur på alla minoritetsspråk. För samisk litteratur finns en lista med barnböcker med parallelltext på olika samiska språk.

<https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/kat-litt-nat-min/litteratur-med-fokus-pa-nationella-minoriteter.pdf>

Gratis *informationsmaterial om urfolket samer* och en webbplats för dig som vill veta mer om samer.

<http://www.samer.se/2110>

Länk till *Sameradion & SVT Sápmi*

<https://sverigesradio.se/sameradion/>

Samiskt Språkcentrum har tagit fram ett digitalt paket med skyltar avsett för allmänna lokaler. Materialet finns på nord-samiska, lulesamiska, umesamiska och sydsamiska och nås via Sametingets hemsida.

<https://www.sametinget.se/samiskaskyltar>

Tips på böcker om språkinläring utgivna med *Sametingets* stöd.

<https://www.sametinget.se/66745>

Länk till *Samernas biblioteks* webbkatalog *GirjeGilkor*.

<https://sametinget.mikromarc.se/Mikromarc3/web/default.aspx?db=sametinget&unit=6465>

Gaaltije sydsamiskt kulturcentrum i Östersund. Håll dig uppdaterad om vad som händer, projekt, event med mera.

<https://www.gaaltije.se/>

Tvåspråkiga boklistor från *Bokrådet*, *Finlandsinstitutets bibliotek*, med tips till biblioteken finner du på deras hemsida.

<http://www.finlandsinstitutet.se/sv/biblioteket/>

Judiska bibliotekets sammanställning av länkar över ”judiska Sverige” innehåller till exempel *boktips via tidskrifter och förlag*.

<https://jfst.se/om-oss/laenkar-judiska-sverige/>

Följ *Bagir Kwiek*, Sveriges femte läsamambassadör, med fokus på minoriteten romer.

<http://www.lasambassadoren.se/>

Rapporten *Nationella minoriteter – Delaktighet, inflytande, samråd* (Länsstyrelsen Stockholm och Sametinget 2020) låter olika personer och perspektiv ge röst åt hur man kan jobba för att stärka nationella minoriteters delaktighet och inflytande.

<https://www.minoritet.se/6529>

Noll27, Kultur i Väst tidskrift om biblioteksfrågor, har ett temanummer med fokus på nationella minoriteter, läs mer och ladda ned numret via *Noll27:s* hemsida.

<http://www.noll27.se/2018/06/noll27-nr-2-nationella-minoriteter/>

På *minoritet.se* kan du ladda ned flera av de rapporter vi hänvisat till samt många andra rapporter och/eller beställa hem dem gratis i tryckt format.

<https://www.minoritet.se/publikationer/bestall>

Några avslutande ord

Gå gärna in på hemsidor hos till exempel *länsstyrelsen i Stockholm* och *UR* och anmäl dig som prenumerant på *Nyhetsbrev om Nationella minoriteter*, så får du kontinuerlig information om vad som händer. På Facebook finns *Nätverket för nationella minoriteter och urfolk på bibliotek* där du får information och tips och själv kan bidra. Se också *Sveriges radios* och *Sveriges televisions* utbud och information på de nationella minoritetsspråken.

Vår förhoppning är att det digitala kittet ger dig och arbetsgruppen nya kunskaper, inspiration och lite praktiska tips att ta med i det fortsatta biblioteksarbetet.

Vill ni ha stöd med genomförande av workshop eller på andra sätt, hör av er!

/Anette Forsberg, regional biblioteksutveckling, 2020-11-13
anette.forsberg@regionjh.se, 073-078 2412

